

JOANA ESCOBEDO

Biblioteca de Catalunya

L'EMPORDÀ DE JOAN MARAGALL I ENRIC MORERA

Resum:

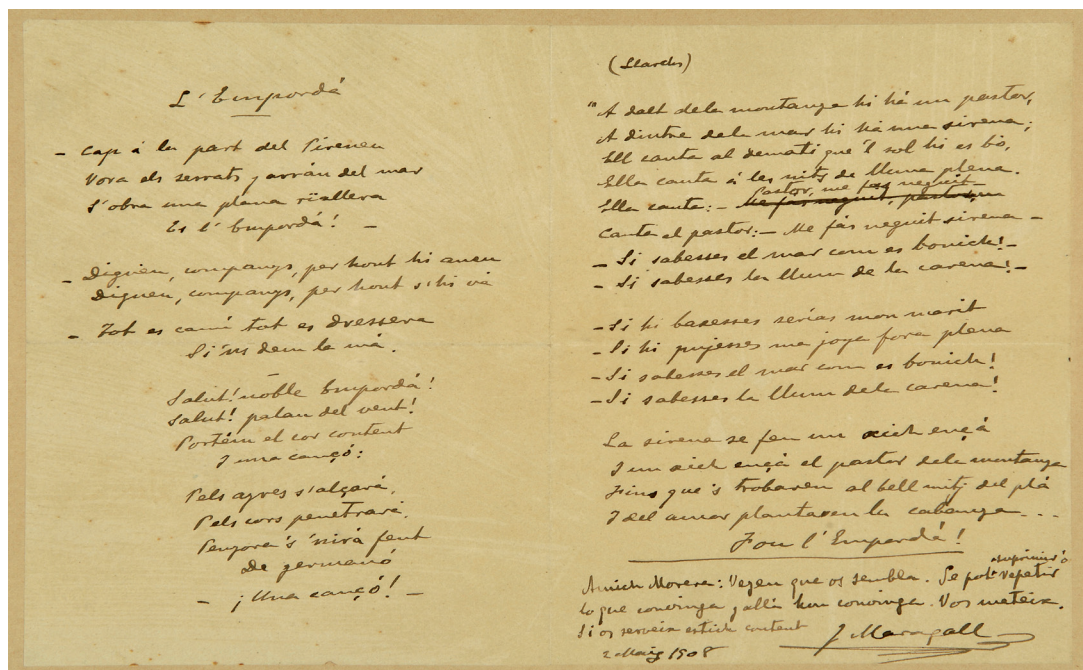
S'exposa en aquestes notes la gènesi de la sardana *L'Empordà*, amb lletra de Joan Maragall i música d'Enric Morera, a través d'un manuscrit autògraf de Maragall adreçat a Morera –darrerament adquirit per la Biblioteca de Catalunya– i de correspondència conservada a l'Arxiu Joan Maragall. La col·laboració entre poeta i músic, que s'eixampla a d'altres obres, permet d'entreveure com s'esdevé el procés de creació –literària i musical– dels dos autors.

Paraules clau: poesia — epistolari — creació literària — Enric Morera — *L'Empordà* — música — sardanes

Abstract:

These notes discuss the genesis of the Sardana *L'Empordà*—with lyrics by Joan Maragall and set to music by Enric Morera—through Maragall's autograph manuscript sent to Morera, and recently acquired by the Library of Catalonia, and the correspondence deposited at the Joan Maragall Archive. The collaboration between the poet and the composer, which extends to other works, sheds light on the literary-musical creative process of both authors.

Key words: Poetry — Letters — Literary creativity — Enric Morera — *L'Empordà* — Music — Sardana

Reproducció reduïda del manuscrit autògraf del poema de Joan Maragall enviat a Enric Morera

Sense haver-ho predeterminat, l'«Any de la paraula viva» podrà gaudir d'un colofó bibliogràfic i documental ben especial i, fins a cert punt, diríem, emblemàtic. Per un d'aquells atzars, la Biblioteca de Catalunya –a partir d'ara BC– ha tingut ocasió d'adquirir un text manuscrit del poema «L'Empordà» de Maragall, datat el 2 de maig de 1908, escrit en tinta negra en un full de paper esgrogueït pel temps, originàriament plegat per la meitat, de mida 210x265 mm, enganxat sobre un cartró ocre, emmarcat.¹ Evidentment, no és un text inèdit,² ni un manuscrit desconegut.³ Però és un original que havia servit de lletra d'una de les sardanes més populars del repertori sardanístic, estructurat en dues columnes que diferencien els curts dels llargs, amb profusió de signes de puntuació no sempre d'ús homogeni, que afegia esmenes al cos del redactat, una nota adreçada a un destinatari singular –el compositor Enric Morera,⁴ que en compondria la música–, i la signatura del poeta. Rere l'escrit, s'hi amagava tota una història, ara ja coneguda i publicada.⁵ Paral·lelament, s'esdevenia la donació a la BC de l'arxiu personal del músic.

Enric Morera havia de compondre una sardana perquè la cantés la coral Amics Tintorers de Barcelona⁶ en un concert en homenatge a la Societat coral Erato de Figueres,⁷ com comenta la bibliografia. L'objectiu era ben precís; l'àmbit de projecció també. Pensà per a la lletra en Joan Maragall⁸ i li ho féu avinent en la carta datada el 25 d'abril del 1908.⁹

Feia així:¹⁰

Sitges 25 abril 1908

Estimat amic Maragall,

El portador de la present, l'amic Muñoz,¹¹ antic corista del «Catalunya Nova»¹² i avui de la societat coral «Els Tintorers», d'acord amb tota la Societat, m'han demanat [que] els fes una sardana per a cor per estrenar-la a Figueres en una excursió que faran pròximament.

Jo li he dit que sí, però, com que m'han dit que jo esculli el poeta, de seguida he pensat en V.

Que no li agradarà fer-me una de les seves hermoses poesies per fer-hi jo la música? Jo en tinc moltes ganes, i fins desitjos d'anar de bracet¹³ amb V. encara que només siga amb una sardana, que la faré amb

1 Actualment, Ms. 9240 de la BC. Abans de prosseguir, voldria posar en relleu que, en redactar aquestes notes, m'he basat en els inventaris posats a l'abast del públic per la BC i per l'Arxiu Joan Maragall.

2 S'edità a Joan MARAGALL, *Poesies*, Barcelona: Gustau Gili, 1912-1913, vol. I, p. 197-198 (Obres completes d'en Joan Maragall. Sèrie catalana).

3 Se'n conservava còpia a l'Arxiu Joan Maragall (signatura: mrgll-Mss. 8-1-2-3).

4 Enric Morera i Viura (Barcelona 1865-1942), compositor, director i pedagog compromès amb l'ideari nacionalista i modernista, gran impulsor del cant coral.

5 Lluís SUBIRANA, «En el centenari de "L'Empordà", 1908-2008», *Quaderns de les idees, les arts i les lletres*, núm. 167, 2008, p. 28-29; vg. <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2868642>.

6 Diu L. SUBIRANA, *op. cit.*, p. 29, nota 2: «Fundada a Barcelona el 6 de novembre de 1853. Se li va donar aquest nom com a record de l'ofici que tenien els seus fundadors. El seu primer director va ser Anselm Clavé que la va dirigir fins a 1857».

7 Aquesta societat celebra enguany els seus 150 anys.

8 Val a dir que la col·laboració de Maragall amb Morera comptava ja, en el camp de la música coral, com es veurà, amb altres obres.

9 A l'Arxiu Joan Maragall, com es diu a la pàgina web, es conserva correspondència de Joan Maragall i correspondència rebuda de 257 corresponents seus. Entre elles, hi ha les cartes enviades per Morera a Maragall; en aquesta, demanant-li la lletra per a una sardana (Signatura: mrgll-Mss. 2-64-7). Les cartes d'Enric Morera són escrites sobre paper ratllat en quadrícula.

10 S'ha adequat l'ortografia a la norma actual a partir del criteri de fidelitat fonètica. S'ha respectat bàsicament, amb alguna excepció, el lèxic, la morfologia verbal i la sintaxi. S'ha adaptat la puntuació. Els afegitons han estat inclosos entre claudàtors.

11 Podria tractar-se d'Antoni Muñoz, soci fundador de Catalunya Nova segons l'acta de constitució de 30 de novembre de 1895, i vicepresident del primer Consell Directiu de l'entitat; cf. Roger ALIER, «La societat coral "Catalunya Nova"», *D'Art*, núm. 2, 1973, p. 60; vg. <http://www.raco.cat/index.php/Dart/article/view/99743>.

12 Coral fundada per Enric Morera el juliol de 1895; cf. R. ALIER, *op. cit.*, p. 61.

13 *brasset*: subratllat a l'original.

tot el carinyo per dugues raons: la de col·laborar amb V. i per ésser estrenada i quasi dedicada a aquella hermosa terra de l'Empordà.

Oi que ho farà? I oi que ho farà aviat?

Moltes gràcies de part dels bons coristes «Els Tintorers» i del seu invariable amic i fervent admirador.

E. Morera

Com es desprèn de la carta de Morera que es transcriu a continuació, Maragall devia considerar que primer s'havia de compondre la música per, després, incorporar-hi el text; davant, però, de la insistència del músic, amb data del 29 d'abril,¹⁴ accedí als seus desigs:

Estimat amic Maragall,

Estic molt content de veure que em fareu els versos per [a] la sardana, sols que no puc complaure-us amb lo que em demaneu. Justament jo espero els vostres deliciosos versos per inspirar-m'hi tant com puga essent-me impossible fer la música sense la vostra lletra.

No us amoïni gens el ritme, que jo ja faré la música per [a] la vostra lletra. La dimensió pot ésser més o menys com la [de] *Per tu ploro* d'en Ventura¹⁵, i jo ja m'arreglaré. De totes maneres als llargs em sembla [que] fóra millor [que] el ritme fos diferent i, si us sembla, que entremig dels curts i dels llargs que hi hagi també algun vers més o menys curt o llarg, també fóra millor per donar més varietat de ritmes a la música.

Feu-ho com vulgueu, que ja sé que estarà molt bé.

Sols us dic que tinc moltes ganes de fer-la. M'agrada molt fer sardanes, però, aquesta, la desitjo.

Vostre bon amic i admirador.

E. Morera

Sitges, 29 abril 1908

Maragall no només acceptà: la resposta en forma de poema arribaria tres dies més tard, el 2 de maig, amb l'escrit ara tot just adquirit per la BC.

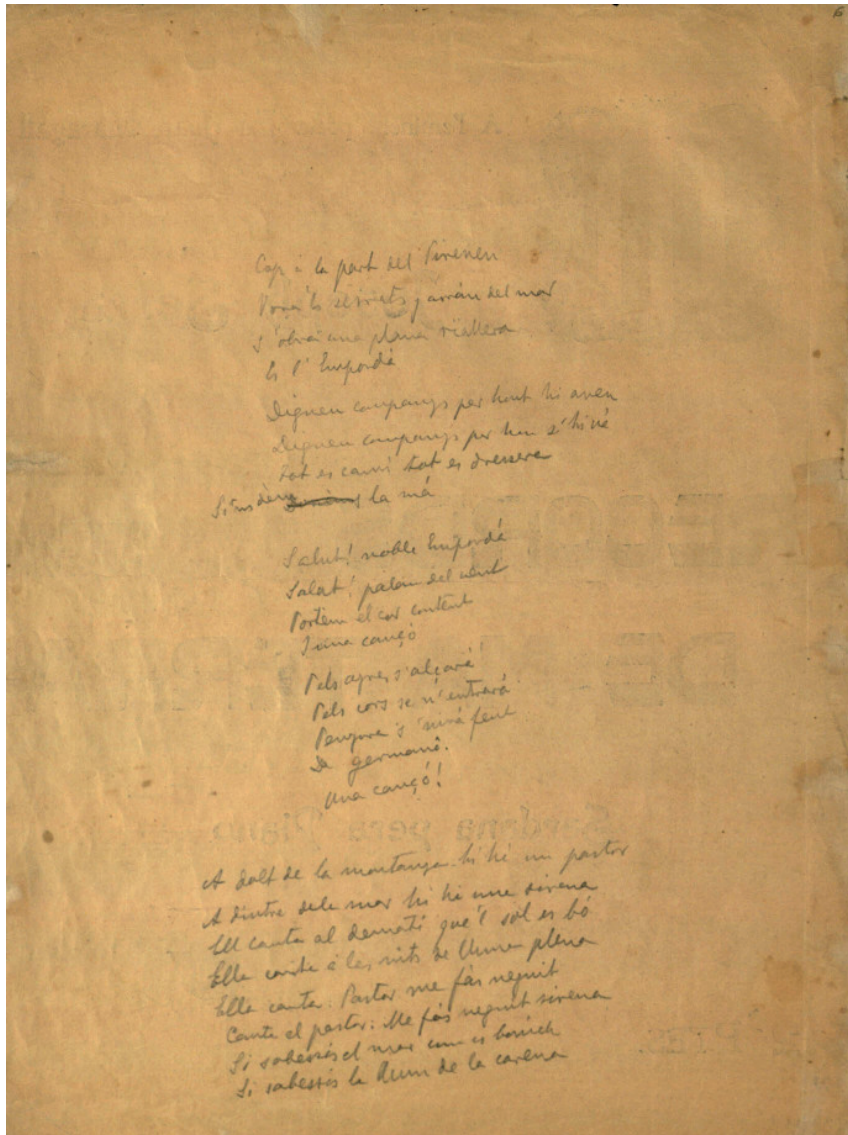
Si bé el document adquirit, que anomenarem A, serveix com a exemplificació de la relació dels dos personatges, l'Arxiu Joan Maragall conserva en els seus fons un altre manuscrit del poema, autògraf també de Maragall, a partir d'ara anomenat B.¹⁶ En aquest cas, el text comença al verso de la coberta de l'obra de Josep Serra¹⁷ *Records de ma terra. Sardana per a piano* –Barcelona: Juan Ayné, 1907–, coberta que destaca que l'obra és dedicada «a l'eminent poeta En Joan Maragall». A la part superior, en llapis i de mà de Maragall, s'hi pot llegir, manuscrit, el títol del poema escrit a l'interior.

14 Signatura: mrgll-Mss. 2-64-8. Carta editada a: L. SUBIRANA, *op. cit.*, p. 29, nota 3.

15 El músic i compositor Josep Maria Ventura i Casas (Alcalá la Real 1817- Figueres 1875), més conegut com a Pep Ventura, transcrigué tonades populars, com *El cant dels ocells*, i en donà de primitives com *Per tu ploro*. En un moment d'innovació de la sardana, de la qual fou protagonista, en deixà escrites nombroses, llargues i curtes. També fou autor de força composicions corals.

16 Signatura: mrgll-Mss. 8-1-1-5. Anomenem A el primer document per tal com ha estat l'impulsor d'aquestes notes. A i B no responen a la data d'escriptura dels textos.

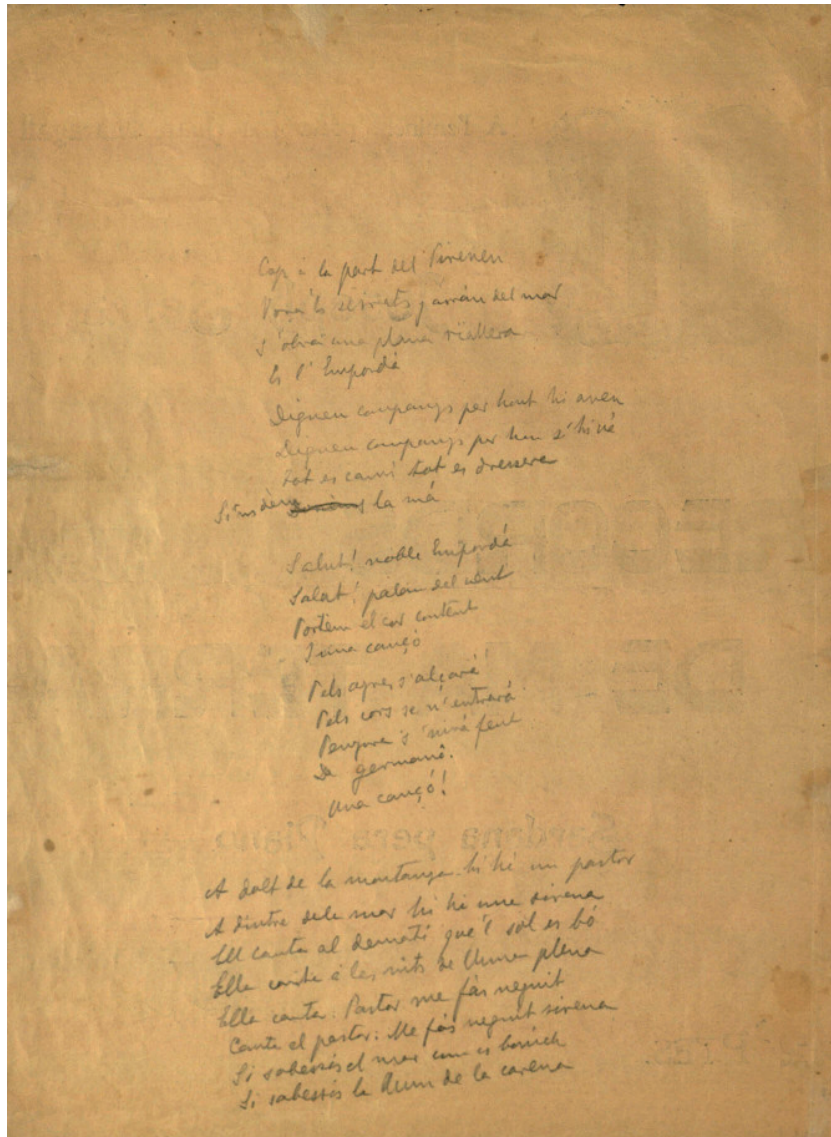
17 El músic Josep Serra i Bonal (Peralada 1874 - Barcelona 1939), compositor vinculat al món de les cobles, és autor de nombroses sardanes. Maragall li mostrà la seva admiració per l'èxit de *La pubilla empordanesa* en la carta datada el 17 d'octubre de 1907, en què li agraià que li hagués dedicat una de les seves obres (Signatura: mrgll-Mss. 6-71-1). Carta editada a: J. MARAGALL, *Obres completes*. Edició definitiva. Direcció: Joan Estelrich. Barcelona: Sala Parés, 1929-1955, vol. 24, p. 157-158.

Primer full, reduït, de B

El text, mancat pràcticament de signes de puntuació, mostra també alguna esmena. Es tracta de l'original, que, passat en net i puntuat, s'enviaria al compositor? O potser es tracta d'una còpia de treball o, simplement, d'una còpia? Hi ha dos fets al respecte que no deixen de ser curiosos:¹⁸

18 Voldria agrair a la Dra. Glòria Casals, professora de la Universitat de Barcelona, la lectura del text i les seves aportacions.

Full final, reduït, de B

L'un pren en consideració el lloc on és escrit el text. D'acord amb la documentació de què es disposa, el 29 de novembre de 1907 Josep Serra, des de Peralada, envia una postal a Maragall en què li comunica que amb aquell correu li fa arribar dos exemplars de la partitura impresa de *Records de ma terra*¹⁹ –de la qual és autor– alhora que es confessa impressionat per les paraules afalagadores rebudes del seu interlocutor. Com a antecedents, cal recordar que Serra havia dedicat *Records de ma terra* a Maragall,²⁰ dedicatòria que fou agraïda amb entusiasme pel poeta,²¹ i li havia enviat ja, segons carta datada a Pera-

19 Signatura: mrgll-Mss. 4-109-7.

20 Carta datada a Peralada el 16 de setembre de 1907 (signatura: mrgll-Mss. 4-109-5).

21 Vg. la nota 17.

lada el 31 d'octubre,²² una còpia autògrafa prèvia a l'edició impresa de la partitura, que havia merescut comentaris elogiosos.²³ El text de Maragall podria haver estat escrit, per tant, a l'exemplar entre la data de publicació de la partitura de Serra i la del lliurament del text a Morera. Ara bé, el fet que Morera demanés explícitament una poesia per a una sardana que havia de ser estrenada a Figueres i alhora dedicada a la terra de l'Empordà fa suposar que la composició de la lletra, de títol prou il·lustratiu, va respondre a un acte d'immediatesa, una immediatesa que tindria un paral·lel en la composició de la música per part de Morera.

L'altre, potser més anecdòtic i menys transcendent en aquest context per tal com s'esdevé en una data posterior a la del manuscrit, té a veure amb una targeta postal datada a Girona el 18 de maig de 1908 que Carles Rahola, Miquel de Palol i Xavier Montsalvatge enviaren al poeta, en què el felicitaven pel seu poema.²⁴ Maragall, en la seva resposta, datada un parell de dies més tard, es preguntava com podia ser que s'hagués difós sola, sense la música, la lletra de la sardana. Deia la seva resposta:²⁵

A D. Carles Rahola
Independència, 9
Gerona

Barna, 20 maig 1908

Grans mercès a vostè y amichs. *L'Empordà* no és més que la lletra per [a] una sardana que ha fet en Morera. No sé per què me la publicaren aixís tota sola. Però el bon afecte de vostès suplí la música. Sempre a vostès de cor.

J. Maragall

En aquelles dates, Morera havia rebut ja el poema –A– directament de Maragall, amb la nota, també manuscrita, que l'acompanyava, separada del cos del poema per una ratlla horitzontal:

Amic Morera: vegeu què us sembla. Es pot suprimir o repetir lo que convinga, i allà on convinga. Vós mateix.

Si us serveix, estic content.

seguida de la firma –J. Maragall– i de la data –2 maig 1908. La resposta de Morera no s'havia fet esperar.²⁶ Escriuria un parell de dies més tard:

Sitges, 4 maig 1908

Estimat Maragall,

Ahir vaig rebre la vostra poesia per [a] la sardana, i vegeu si m'agrada que ja la tinc feta.

L'enviaré a l'amic Llongueras²⁷ perquè la cantin ells, i així serà més fàcil [que] la pugueu sentir algun dia.

Us dóna les gràcies de tot cor vostre bon amic i admirador.

E. Morera

22 Signatura: mrgll-Mss. 4-109-6.

23 Carta datada el 3 de novembre de 1907 (signatura: mrgll-Mss. 6-71-2). Carta editada a: J. MARAGALL, *Obres completes*. Edició definitiva, *op. cit.*, vol. 24, p. 158-159.

24 «Mestre: Hem llegit la seva poesia "L'Empordà". Tots vibrants d'ella, és amb molta efusió que el felicitem. Els seus devotíssims»... (Signatura: mrgll-Mss. 3-90-15).

25 Vegeu *Els epistolaris de Carles Rahola: antologia de cartes de cent corresponents (1901-1939)*. [Editors:] Narcís-Jordi Aragó, Josep Clara.... Barcelona: Ajuntament de Girona; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998. (Biblioteca Abat Oliba; 191), p. 114.

26 Signatura: mrgll-Mss. 2-64-9.

27 Joan Llongueras i Badia (Barcelona 1880 -1953), músic, pedagog, crític i poeta, que estudià, entre d'altres, amb Morera.

Com a colofó a tot aquest procés, el 7 de desembre, Morera, en carta amb capçalera *E. Morera*, retreu a Maragall l'absència a les audicions de *L'Arbre fruïter* i de *L'Empordà*, totes dues obres seves:²⁸

Estimat amic Maragall,

El dissabte, com varem quedar, l'esperarem els coristes i jo amb gran desig per saludar-lo i fer-li sentir *L'Arbre fruïter* i la sardana *L'Empordà*.²⁹

V. no vau comparèixer desil·lusionant-nos un bon xic ja que teníem la seva visita mig coll avall.

Com que podria ser [que] no se'n ves³⁰ recordat, li faig avinent, en nom meu i de la Societat, que tindrem molt gust de fer-li sentir dites obres el dissabte que V. vulgui a la nit.

L'espera, doncs, el seu bon amic i admirador

E. Morera

C/. Vidre 10, 1r. 2^a

Barcelona, 7 desembre 1908³¹

Les cartes, en general, mostren un tractament ambivalent pel que fa al discurs apel·latiu –vós / vostè– i un respecte lleugerament distant, sols trencat per la vehemència de les peticions del músic.

El text enviat a Morera respon a la lletra amb què es divulgà la sardana. Maragall, el poeta enamorat dels paisatges catalans i la seva bellesa natural, que identifica amb el vitalisme humà, redescobreix la natura i la dota d'humanitat. Una plana riallera serà l'escenari emocionat i vibrant en què es projectarà l'amor d'una sirena, arran del mar, i un pastor, vora els serrats. La lletra fa així:

«L'Empordà»

Cap a la part del Pirineu,³²

vora els serrats i arran del mar

s'obre una plana riallera,

és l'Empordà !

Digueu, companys, per on hi aneu;

digueu, companys, per on s'hi va.

Tot és camí, tot és drecera,

si ens dem la mà!³³

28 Signatura: mrgll-Mss. 2-64-10.

29 La sardana s'havia estrenat el 6 de setembre a Figueres, segons L. SUBIRANA, *op. cit.*, p. 28.

30 ves per *hagués*.

31 La correspondència més tardana consultada es limita a una postal de felicitació de les festes de Nadal i any nou del 1911, enviada per Morera a Maragall des de Buenos Aires, que reproduïx el retrat de Morera signat per Eveli Torent (Badalona 1876 - Barcelona 1940), amb text escrit al verso –signatura: mrgll-Mss. 2-64-14–, i un parell de cartes, sense datar. En una, Morera agraeix a un «estimadíssim Maragall» la tramesa d'un poema «espatarrant» al qual posarà música; en l'altra, li agraeix una valoració. Signatures: mrgll-Mss. 2-64-12 i mrgll-Mss. 2-64-13, respectivament.

32 *Pireneu*, en tots dos manuscrits.

33 *donèms*, ratllat i no gaire llegible a B, i sobreescrit «si'ns dem».

Salut, noble Empordà!

Portem el cor content

i una cançó!

Pels aires s'alçarà,

pels cors penetrarà,³⁴

penyora es nirà³⁵ fent

de germanor

una cançó !

A dalt de la muntanya hi ha un pastor,

a dintre de la mar hi ha una sirena.

Ell canta al dematí que el sol hi és bo,³⁶

ella canta a les nits de lluna plena.

Ella canta: «Pastor, me fas neguit» .³⁷

Canta el pastor: «Me fas neguit, sirena».

«Si sabesses³⁸ el mar com és bonic!».

«Si sabesses la llum de la carena!».

«Si hi baixesses, series mon marit!».

«Si hi pugesses, ma joia fóra plena!»

«Si sabesses el mar com és bonic!».

«Si sabesses la llum de la carena!».

La sirena es féu un xic ençà,

i un xic ençà el pastor de la muntanya,

fins que es trobaren al bell mig del pla³⁹

i de l'amor plantaren la cabanya...⁴⁰

Fou l'Empordà!⁴¹

34 se n'entrarà, a B.

35 penyora's 'nirà, a A i B, per s'anirà.

36 que el sol és bo, a B.

37 me fas neguit, pastor, ratllat a A i, sobreescrit, «pastor, me fas neguit», forma emprada a B.

38 Els imperfets de subjuntiu acaben -essís les dues primeres vegades que apareixen a B.

39 d'un pla, a B.

40 Sense punts suspensius a B.

41 Cf. J. MARAGALL, *Poesia completa*, ed. de Glòria Casals i Lluís Quintana, Barcelona, Eds. 62, 2010, p. 317-318.

L'Empordà obtingué un gran ressò públic⁴² –que el convertí en referent de catalanitat–, com l'obtingueren altres composicions maragallianes que foren musicades coetàniament, i pensem ara, a tall d'exemple, en *El cant de la senyera*, composició per a cor mixt amb música de Lluís Millet composta expressament com a himne de l'Orfeó Català el 1896, o en èpoques més recents de la mà de compositors com Frederic Maset i Ferrer, Ricard Lamote de Grignon, Miquel Querol o Xavier Montsalvatge.

Pel que fa a la partitura de *L'Empordà*, a la BC, dins el fons Enric Morera, s'hi conserven una còpia hològrafa del músic inclosa en un volum factici manuscrit d'obres corals –E. Morera, *Obres corals (a veus solas) populars i originals*–, compilat sota la direcció del compositor, el qual afegí a la fi de mà pròpia set composicions,⁴³ *L'Empordà* entre elles, i una edició impresa sense datar –*L'Empordà. Sardana per coro d'omes a veus solas (amb reducció de piano)*. Lletra de Joan Maragall. Música de E. Morera. (Madrid: Unión Musical Española, s.a.)–, que duu en portada la diligència de presentació i registre a la SGAE de 20 de juny de 1929 (hoja dedicatoria nº 622, ficha nº 1643).⁴⁴

La relació entre els dos personatges s'havia iniciat temps abans. Si ens cenyim a la correspondència que es conserva a l'Arxiu Joan Maragall, probablement fragmentada, veurem que l'any 1905 Morera havia demanat ja a Maragall la lletra per a un himne a estrenar a la Festa de l'Arbre fruiter de Moià, tot insistint en el fet que «sense la lletra vostra no puc fer la música». Aquesta premissa marcaria un punt d'inflexió a tenir en compte per tal com seria recurrent. Heus aquí la carta:⁴⁵

Sitges, 10 abril 1905

Amic Maragall,

En Viñas, el *tenore*,⁴⁶ m'escrivi preguntant-me si ja tinc llest l'himne per estrenar-lo en la Festa de l'Arbre que faran aquest any a Moià, poble que ell n'és fill.

Com que sense la lletra vostra no puc fer la música, us prego [que] em feu el favor de fer-la en bé de la Pàtria i de l'Arbre.⁴⁷ Com que crec [que] té de ser una poesia no molt llarga, amb més raó la fareu en un moment. En espera, doncs, del vostre treball, se despedeix el sempre vostre bon amic i admirador,

En⁴⁸ Morera

Maragall la hi envià un parell de dies més tard. I aquest fet ens fa adonar d'un altre tret recurrent: la promptitud esperada i acomplerta de realització de les vessants tant literària com musical. Morera acusa l'avis de rebuda alhora que requereix una nova col·laboració.⁴⁹

Sitges, 13 abril 1905

Estimat Maragall,

Vaig rebre ahir la vostra poesia *Himne de l'Arbre fruiter*, que bé se'n podria dir l'Arbre de la Pàtria; és hermosíssima com tot lo vostre, i tant m'agrada que l'he fet aquest dematí. N'estic content.

42 Només a tall d'exemple, Ignasi Iglesias comenta l'èxit que obtingué la composició en l'acte d'homenatge a Morera promogut per l'Ajuntament de Barcelona l'agost de 1911, amb un públic assistent «frenètic d'entusiasme»; cf. Ignasi IGLESIAS, *Enric Morera. Estudi biogràfic*, Barcelona, A. Artís, 1921, p. 52.

43 Signatura de la BC: A 22 MOR-463, p. 198-201.

44 Signatura de la BC: A 21 MOR-323. Cf. l'exemplar amb signatura M 7033/46.

45 Signatura: mrgll-Mss. 2-64-2.

46 Francesc Viñas i Dordal (Moià 1863 - Barcelona 1933), el famós tenor, propulsor de la Festa de l'Arbre a Moià. *Tenore*, subratllat a l'original.

47 *arbre*: subratllat a l'original.

48 *En*: potser interpretable també com a *E*.

49 Signatura: mrgll-Mss. 2-64-3.

Quina llàstima [que] no em feu el *Comte Arnau*,⁵⁰ *Sant Jordi* o el que vulgueu per fer-ne una òpera, en la que hi posaria tota l'ànima!
Animeu-vos!
Vostre sempre bon amic i admirador.
E. Morera

Mesos més tard, el 6 d'octubre de 1905,⁵¹ se li adreçaria de nou per demanar-li una nova poesia –que podia ser llarga– per a una peça de cor per a homes.

Sitges, 6 octubre 1905
Amic Maragall,
Vaig ésser dies passats a Bilbao com [a] membre del Jurat d'un gran concurs d'orfeons i bandes.
Els orfeons de per allà ho fan admirablement i compten de 130 a 170 hòmens cantant uns cors d'una dificultat asombrosa, i molt rebé; no en teniu idea de lo bé. Doncs alguns d'aquests em varen comprometre perquè els fes algun cor per l'estil dels que canten, que tots són estrangers.
Els ho vaig prometre i, naturalment, de seguida, vaig pensar en vós.
Us agrairia amb tota l'ànima [que] em feu, si us plau, una poesia, que pot ésser llarga a fi que el cor duri lo menys⁵² uns 15 minuts.
Jo pensava, comptant sempre que me'l fareu, que podria tenir, diguem-ne, tres parts; la primera, la joia del triomf, de lo que siga, però robust; la segona, religiosa, les gràcies a la Verge pel triomf, i la tercera, Festa, en la que hi voldria fer un scherzo. Dispenseu [que] m'atreveixi a dir-vos aquest plan, però és sols per [a] una idea, perquè us feu càrrec de lo que em sembla [que] hauria d'ésser.
Aquests orfeons són per [a] hòmens sols.
M'ho fareu?
Pot ser l'assumpte lo que vulgueu, ben entès, però, que hi hagi tres parts que, encara que seguides, es destaquin bé l'una de l'altra.
Com que estic segur que m'ho fareu, i aviat,⁵³ us dono un sens fi de gràcies.
Sempre vostre bon amic de debò.
E. Morera

Insistiria tres dies després,⁵⁴ alhora que el felicitaria pel seu article «La sardana y el género chico»,⁵⁵ publicat al *Diario de Barcelona* del 12 de setembre de 1905, pocs dies abans, doncs.

50 En la correspondència de Maragall amb el compositor i musicòleg Felip Pedrell (Tortosa 1841 - Barcelona 1922) relativa al *Comte Arnau* i la seva realització fragmentària, escriu Maragall el 9 de gener de 1900: «He de añadir que este gran asunto que tanto nos ha tentado a poetas de todo calibre, tienta mucho también a los músicos de por aquí; de modo que hace tiempo Morera y Gay (entre otros) me exigen que convierta mi fantasía fragmentaria en libro, cosa a que yo no me he rendido nunca sinó condicionalmente, es decir, si el libro se me aparecía; porque yo puedo lo que puedo, pero no quiero confeccionar; creo que uno de ellos, impaciente para *musicar* el asunto se ha buscado ya otro libretista». Maragall, en data d'11 de desembre de 1903, s'adreça de nou al mestre Pedrell. Li diu: «Yo creo que el "Comte l'Arnau" va a ser la gran obra de su vida como (guardada la debida distancia) va a ser la obra de la mía». (Vegeu-ne l'edició a: J. MARAGALL, *Obres completes*. Edició definitiva, *op. cit.*, vol. 9, p. 91-93 i 97-99, respectivament). Felip Pedrell estrena a Barcelona el 1904 l'òpera. Finalment, Morera interpretà el tema amb música escènica i amb lletra de Josep Carner el 1905.

51 Signatura: mrgll-Mss. 2-64-4.

52 *lo menys*: subratllat a l'original.

53 *aviat*: subratllat a l'original.

54 Signatura: mrgll-Mss. 2-64-5.

55 L'article ve a ser l'apologia de la sardana i de la identificació de la gent del país amb el paisatge, que es contraposa a l'espectacle del *género chico*. Pot consultar-se el text a les *Obres completes*, Barcelona, Selecta, 1981, vol. II (Obra castellana), p. 696-698.

Sitges, 9 octubre 1905

Estimat amic Maragall,

He rebut la seva apreciada, i dec contestar-li que, si bé puc estar amb el calor per fer l'obra que li demano la lletra,⁵⁶ puc refredar-me si no la tinc de seguida⁵⁷ com us dic, però, com que tinc gran empenyo, gust, i desitjo col·laborar amb V. més que amb cap altre, m'esperaré fins que a V. li vinga la inspiració.⁵⁸ Jo ja sé, i V. també, que, la inspiració, se l'ha de cridar que vinga, i ningú més que V. la té sempre disposada a donar obres hermoses com totes les del seu gènit.

Jo també sé que, a la seva lletra, hi posaré una música superior a la que faria essent la lletra d'un altre, i, com que sé això i n'estic segur, esperaré content perquè sé que V. me la farà.

No ha d'ésser precisament l'assumpte que li vaig dir, Déu me'n guard d'atrevir-me a això; sols li vaig exposar aquella idea per si li semblava bé. Pot ésser una altra cosa completament diferent. V. massa que ja sap lo que vull.

Com que es tracta de societats corals de primer ordre, no sols dintre Espanya sinó també de l'estranger, i com que voldria que la música també fos digna de figurar entre l'estrangera, per això li demano la lletra a V., perquè m'ajudi i pugui treure lo que presento.

En quant a lo d'ésser català, no s'amoïni, ells ho traduiran, doncs ho fan de cors belgues, francesos i alemanys, també ho farien del català. Després, fent-ho jo en català, serà més meu, més de casa, més nostre i, per consegüent, millor.

Doncs, amic Maragall, em quedo esperant amb la seguretat que m'ho fareu.

Mil mercès per endavant del vostre sempre bon amic i admirador.

E. Morera

Us felicito de tot cor per vostre article «La sardana y el género chico».⁵⁹ Molt bé.

L'any següent la *Veu de Catalunya*, el 23 de novembre, publicaria l'article «Entenem-nos»,⁶⁰ que féu esclatar l'emoció de Morera expressada en la carta escrita al poeta tot seguit.⁶¹

Sitges, 23 novembre 1906

Sr. D. Juan Maragall

Estimat amic,

He llegit el vostre article a la *Veu* titulat «Entenem-nos» i no he pogut resistir l'escriure-us.

Estic del tot conforme amb les vostres raons, sí, senyor; per europeïtzar el nostre art té d'ésser ben català, fent lo que fan, des de molt temps, els altres, tant se val per l'art i sobretot per Catalunya. El fer art ben nostre és més difícil de lo que sembla a la majoria de la gent lleugera que no saben ni senten de res; no saben ells que una escola no neix com un bolet,⁶² i que per consegüent no pot ésser un sol home que de cop i volta ens la presenti perfecta o a mida com una cana de beta.

56 Es veu de nou com Morera prioritza el text a la música.

57 *desseguida*, subratllat a l'original.

58 *vinga l'inspiració*: subratllat a l'original.

59 *el género chico*: subratllat a l'original. Molts anys més tard, als seus *Moments viscuts (auto-biografia)*, Barcelona, Gráficas Barcelona, 1936, p. 75, en la reproducció d'un article seu publicat, s'hi diu, al número de novembre de 1929 de *Vibracions*, s'hi referiria com a obres en un acte.

60 Text manuscrit conservat a l'Arxiu Joan Maragall amb la signatura mrgll-Mss. 7-11-5 (22-10-1906). Vegeu: J. MARAGALL, *Escrits en prosa*, Barcelona, Gustau Gili, 1912, 2 vols. (Obres completes d'en Joan Maragall. Sèrie catalana), vol. 1, p. 171-176. I, per a edicions més recents, *Obres completes*. Edició definitiva, *op. cit.*, vol. 13: *El sentiment de pàtria. Articles*, p. 78-85, i/o el vol. I (*Obra catalana*) de les *Obres completes* de l'Editorial Selecta, p. 762-764, obra ja esmentada.

61 Signatura: mrgll-Mss. 2-64-11.

62 *bolet*: subratllat a l'original.

Hi ha molta gent, molta, i vós ho sabeu millor que jo, que si lo que es produeix no té semblança a lo mateix d'altres països, no val res. Però la major part d'aquests ho diuen perquè sàpiguen que ells no viuen aquí, viuen en plena europeïtzació,⁶³ passejant de bulevard en bulevard. Pregunteu-los quin art produeixen ells. Per evitar el sentir bestieses a diari, he determinat viure a fora, en plena natura; crec que ella m'ensenyarà molt més que tots els discursos i consells d'aquests esguerrats. Que vagin passejant mentre jo em quedo aquí prenent el sol!

Dispenseu d'aquesta carta poca-solta, però he volgut fer-vos sapiguer que ha agradat moltíssim el vostre article i que us felicita⁶⁴ de tot cor el vostre sempre bon amic i admirador.

E. Morera

Maragall s'apressà a respondre. L'endemà mateix escrigué:⁶⁵

Estimat Morera: Us l'agraeixo molt, la vostra encoratjadora carta. El vostre accent de sinceritat i fortalesa retornaria un mort. I vós sou vot de qualitat en aquestes coses: perquè heu corregut món; hi heu estat, en aquesta Europa que molts coneixen només de lluny; us n'heu aprofitat, de l'art europeu, però heu tingut prou forta personalitat per assimilar-vos-el i fer-lo ben català, prou català per retornar-lo a Europa amb la marca de família. Sou, doncs, un bon exemple de lo que sostinc en el meu article, i la vostra aprovació val per un sufragi universal. Jo sé que haig d'ésser combatut per lo que he dit, però, sabent que us tinc al costat, vaig segur.

Sí, preneu el sol en plena natura: el bon sol que aclareix tot lo món però que en cada terra dóna escalfor segons la terra és i la fa fruitar amb fruits ben propis. El vi de Sitges no és pas el vi del Rin. El mateix sol els fa madurar, i un i altre són vi: però cada un té el seu color i el seu gust... i dóna la seva borratxera, i ai! d'aquell que no ho tinga en compte!

Una vegada més, gràcies. Us abraça vostre amic i admirador.

Joan Maragall

Barcelona, 24 novembre 1906

Transcorregué gairebé un any. El 17 d'agost, amb motiu de la Festa de l'Arbre fruiter del 26 d'agost, Morera convida Maragall, com a autor del text de la sardana, a dir-hi unes paraules:⁶⁶

Sitges, 17 agost 1907

Estimat amic Maragall,

En nom de la Junta i comissió de festejos de la Festa de l'Arbre fruiter, tinc el gran gust de convidar-vos perquè us digneu assistir en ella. Dita festa, que és la primera que se celebra, és l'oficial, invitant-se a tots els bon fills de Catalunya, senadors, diputats i representants de diferents societats perquè pugui tenir la major importància. Com que, després de la calvagada⁶⁷ al·lusiva a la festa, hi haurà uns quants discursos, ens agradaria en extrem [que] en fóssiu un dels que, amb la vostra fe per les coses de casa i amb el vostre talent, diguéssiu algunes paraules que segurament convencerien els que encara no ho estan prou.

63 *plena europeïtzació*: subratllat a l'original.

64 *fecilita*, a l'original, per *felicita*.

65 Aquesta carta pertany també al fons de l'Arxiu Joan Maragall. Hi té la signatura mrgll-Mss. 5-27-9. Carta editada a: J. MARAGALL, *Obres completes*. Edició definitiva, *op. cit.*, vol. 24, p. 186. D'acord amb la nota de la pàgina web del mateix Arxiu que explica l'epistolari, l'Arxiu conserva «un aplec de 900 cartes manuscrites, enviades per l'autor a 154 corresponents, dins del període de 1878 a 1911»: vg. <http://www.bnc.cat/digital/jmaragall/coleccions/epistolari.htm>. Pel que fa a l'epistolari de Joan Maragall, vg. <http://mdc.cbuc.cat/cdm4/browse.php?CISOROOT=%2Fepistolari>. I pel que fa a la totalitat de l'arxiu personal, <http://www.bnc.cat/Fons-i-col·leccions/Maragall-Joan>.

66 Carta amb signatura mrgll-Mss. 2-64-6.

67 Probablement per *cavalcada*.

Si no us envio ara la invitació, no en feu cas; com que el temps és curt (la festa és el 26 d'aquest), no les tindrem fins aquest vespre.

Feu els possibles de venir, que ens fareu molt contents i us ho agraïrem força.

Vostre bon amic.

E. Morera

Si l'adquisició del poema manuscrit de Maragall és una contribució a l'«Any de la paraula viva», no ho és menys la que representa la difusió, oberta i pública, de l'obra musical d'Enric Morera, per donació de la néta del compositor, Sra. Roser Junquera i Morera, a la BC, materialitzada el novembre de 2008. Val a dir que el fons Enric Morera havia estat dipositat prèviament al Centre de Documentació Musical de la Generalitat de Catalunya l'any 1988, els fons del qual foren adscrits a la BC per la Resolució de la Conselleria de Cultura de 25 de febrer de 2005.⁶⁸ El fons Morera conté unes sis-centes vuitanta unitats documentals,⁶⁹ que abasten una diversitat de gèneres. Unes dues-centes seixanta serien obres musicals originals, la majoria hològrafes, que completarien altres tipologies de documents de diferent quantificació: manuscrits autògrafs, esborranys, mecanoscrits, manuscrits d'altres autors, arranjaments, impresos, tractats i mètodes, publicacions periòdiques entre els anys 1912 i 1926, retalls de premsa entre els anys 1897 i 1941, dibuixos del vestuari de l'òpera *Emporium...* S'hi poden trobar òperes i altra música d'escena, com *La fada*, *Bruniselda*, *Tassarba*, *Emporium* o *La Santa Espina*; música instrumental, i música vocal. A més de *L'Empordà*, s'hi conserva un bon nombre de cançons i sardanes per a cor del repertori que Morera cultivà amb el rerefons de l'amor per l'obra de Clavé. Com a document remarcable, a més de quaranta-un llibrets –tant manuscrits com impresos– que Morera utilitzà per a la música escènica, s'esmentaria el catàleg autògraf de les obres, quantificades, de Morera –*Catàleg de les meves obres*–,⁷⁰ en què *L'Empordà* –d'un total, com s'hi diu en llapis al final de tot, de quatre-centes cinquanta-nou, per bé que se n'hi individualitzin amb el títol i de vegades el nom del lletrista tres-centes quaranta-nou, amb l'afegit d'algun comentari manuscrit– hi apareix ressenyada amb el núm. 282 entre les sardanes per a cobla, i amb el núm. 319 amb l'anotació «cor d'homes» i el nom del lletrista entre les sardanes per a cor d'homes i per a veus mixtes.⁷¹ Si hem d'escoltar les paraules de Joaquim Pena, «les sardanes de Morera es distingeixen per llur frescor i espontaneïtat, per la senzillesa de forma, pel caràcter típicament catalanesc, qualitats totes que les fan populars tantost conegudes».⁷²

68 Pel que fa a aquest punt, he d'agrair la lectura del text i les informacions aportades per la Sra. Rosa Montalt, cap de la Secció de Música de la BC. Eixampla l'agraïment a la Sra. Anna Gudayol, cap de la Secció de Manuscrits de la mateixa institució.

69 L'inventari és consultable a la pàgina web de la BC, <http://www.bnc.cat/fons/inventaris/smusica/morera/morera.pdf>. A l'epígraf «abast i contingut», s'hi diu que el fons «comprèn gairebé la totalitat de la producció musical del compositor [...]». La seva producció abasta gairebé tots els gèneres. Entre ells destaca la música escènica, les cançons per a cor a cappella i per a veu i acompanyament instrumental amb textos d'escriptors coetanis com Ignasi Iglesias, Àngel Guimerà, Emili Guanyabens, Josep M. de Sagarra, Joan Maragall, Joan Llongueras i Santiago Rusiñol, i les sardanes corals i per a cobla. En l'apartat d'arranjaments té especial rellevància l'harmonització de cançons populars catalanes per a cor a cappella [...].»

70 Manuscrit de trenta-cinc fulls de 21 cm., signat, que es conserva a la BC amb la signatura A 21 MOR-251.

71 El catàleg esmenta dins els cors originals amb el núm. 233 *L'Arbre fruïter*, i amb el núm. 251 *La nostra bandera*. Les dues obres s'acompanyen del nom de Maragall com a lletrista; la segona a més duu la indicació «cor d'homes». Val a dir que, a l'estudi biogràfic que féu d'Enric Morera, Iglesias (*op. cit.*, p. [67-79]) incloïa una «Llista de les obres de n'Enric Morera compostes fins avui» que n'abastava dues-centes quaranta-set. Maragall hi és present en el núm. 71: *Música per a unes ombres*, dins l'epígraf vària; en el núm. 161: *L'Arbre fruïter*, entre els cors originals; en el núm. 219: *L'Empordà* (veus d'home), entre les sardanes per a cor; i en el núm. 232: *Cant dels joves* (cor mixt), dins l'epígraf vària. Remetem novament a l'inventari per tal com s'hi troben altres elements de descripció manuscrits.

72 Joaquim PENA, *Enric Morera. Assaig biogràfic*, Barcelona, Institut del Teatre, 1937 (Estudis; 17), p. 33.

Acabem com hem començat: establint lligams de creativitat entre el Maragall del document manuscrit i la partitura d'un Morera delerós de col·laboració i curull d'admiració. De nou s'han vinculat els dos personatges; de nou s'han vinculat els dos arxius personals. L'«Any de la paraula viva» es projecta al futur...

Rebut el 30 d'octubre de 2012
Acceptat el 27 de novembre de 2012